

СТРАТЕГІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Анотація. На основі аналізу статистичної інформації була проведена оцінка рівня фінансової безпеки промислових підприємств України. Розроблено методичні рекомендації щодо стратегії забезпечення фінансової безпеки підприємства. Розроблено сітку станів фінансової безпеки підприємства.

Ключові слова: фінансова безпека, рівень фінансової безпеки, стратегія підприємства, стратегія забезпечення фінансової безпеки.

Вступ. На сучасному етапі розвитку економіки в умовах подолання наслідків фінансово-економічної кризи питання фінансової безпеки підприємства набуває актуальності. Оскільки сектор підприємств знаходиться в скрутному становищі і є слабо захищеним від впливу зовнішніх та внутрішніх загроз, то питання розробки стратегії фінансової безпеки промислових підприємств України є актуальним на даний час. Отже, гарантування захищеності економічних інтересів України буде можливим лише за умов забезпечення належного рівня фінансової безпеки вітчизняних промислових підприємств.

Аналіз останніх досліджень. Питанням фінансової безпеки підприємства присвятили свої дослідження такі вчені: В.О.Ареф'єв[1], Т.В.Ганущак [2], І.В. Демченко [3], М.М. Єрмошенко [4], І.М.Комарницький [5], С.Кульпінський [6], Т.І. Лепейко [7], М.М. Мартиненко [8], О.Е.Пономаренко [10], М.Г. Саєнко [11], О.І. Судакова [12], А.В. Фоменко [13], Л.Г. Шемаєва [14], Т.В. Шталь [15] та ін. Нажаль, серед відомих робіт лише незначна кількість тих, що розглядають стратегію забезпечення фінансової безпеки підприємства комплексно.

Метою статті є розробка методичних рекомендацій щодо побудови стратегії забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Результати дослідження. Для визначення рівня наявної фінансової безпеки промислових підприємств та формування висновків щодо розробки стратегії фінансової безпеки, пропонується провести аналіз факторів. Які впливають на її рівень. До числа таких факторів пропонується віднести наступні: ВВП, оскільки даний показник відображає продуктивність економіки в цілому; індекси цін продукції промисловості та цін продукції промисловості, оскільки дані показники дають уявлення про реальні результати функціонування економіки держави; сальдо експортно-імпортних операцій, оскільки даний показник характеризує залежність вітчизняної економіки від іноземних суб'єктів господарювання; показники зведеного бюджету України, оскільки дані індикатори характеризують фінансовий стан держави. Динаміка визначених показників сформована на основі аналізу статистичних даних Державного комітету статистики України та приведена у таблиці 1.

Наведені дані свідчать про збільшення ВВП України за 2010 рік. Однак, треба відзначити той факт, що у 2010 році відзначається прискорення даного покращення, яке відображається у збільшенні приросту ВВП України. Наведене прискорення відбувається на фоні падіння темпів інфляційних процесів, які характеризуються зменшенням індексів споживчих цін але зростанням цін виробників промислової продукції.

Таблиця 1

Показники функціонування економіки України [9]

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Валовий випуск продукції підприємств України (у реальних цінах), млн. грн.	345113	441452	544153	720731	948056	913345	1085900
Темпи приросту ВВП (% до поперед. періоду)	112,1	102,7	107,3	107,9	102,3	85,2	118,89
Індекс цін виробників промислової продукції (% до поперед. періоду)	112,5	103,1	106,2	107,6	94,8	78,1	111,2
Індекс споживчих цін (% до поперед. періоду)	109,0	113,5	109,1	112,8	125,2	115,9	109,4
Сальдо експорту/імпорту, млн. дол. США	3412,4	3199,74	3786,12	4058,24	5273,34	4424,8	6311,71

Показник, що відображає сальдо експортно-імпортних операцій на території України свідчить про зменшення залежності економіки від іноземного виробництва.

З негативної сторони стан безпеки підприємств характеризують дані, що відображають кількість збиткових підприємств України за період з 2008 по 2011 роки (таблиця 2, що сформована на основі аналізу статистичних даних державного комітету статистики України).

Таблиця 2

Кількість прибуткових/збиткових промислових підприємств України [9]

Період	Прибуткові		Збиткові		Чистий прибуток/збиток, млн. грн.
	У % до загальної кількості промислових підприємств	Фінансовий результат (прибуток), млн. грн.	У % до загальної кількості промислових підприємств	Фінансовий результат (збиток), млн. грн.	
2008	59,6	55180,4	40,4	49637,9	5542,5
2009	58,5	33302,1	41,5	47494,6	-14192,5
2010	52,1	39881,3	47,9	26155,5	13725,8
2011 (січень-вересень)	52,5	39584,6	47,5	21680,4	17904,2

Виходячи з отриманих даних можна зробити висновок, що спостерігається загальний чистий прибуток по промисловим підприємствам та зріст цього показника за останні два роки.

Значення показників оцінки фінансової стійкості підприємств промисловості України, розраховані на основі статистичних даних Державного комітету статистики України, та їх рекомендовані значення наведені у таблиці 3.

Наведені дані в таблиці свідчать про те, що промислові підприємства протягом 2008-2011 років свідчать про погіршення стану фінансової безпеки та мають такі тенденції:

- дані свідчать про збільшення залежності підприємств промислового комплексу України від зовнішніх джерел фінансування. Цей висновок базується на аналізі

динаміки показників автономії підприємств та коефіцієнту фінансування;

- позитивною є динаміка коефіцієнту маневреності власного капіталу, що характеризує збільшення ліквідності власного капіталу. При цьому, даний показник все ще залишається поза межами нормативу;

- коефіцієнт заборгованості показує залежність від зовнішніх джерел фінансування, а оскільки показники не підпадають під значення нормативу, що означає велику залежність від зовнішніх джерел фінансування;

- коефіцієнт залежності підприємства від довгострокових зобов'язань потрібен мати негативну динаміку, що не спостерігається за проведеним аналізом;

- коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто вкладена в оборотні засоби, а яка - капіталізована. Це означає, що вкладені кошти складають менше половини власного капіталу підприємства, що також є негативним значенням.

Таблиця 3

Значення показників оцінки фінансової стійкості промислових підприємств України

Показник	2008	2009	2010	2011	Норматив
Коефіцієнт автономії	0,40	0,39	0,36	0,37	$\geq 0,5$
Коефіцієнт фінансування	1,26	1,18	1,29	1,26	$< 0,5$
Коефіцієнт заборгованості	0,54	0,44	0,47	0,62	$< 0,4$
Коефіцієнт розрахункової платоспроможності	1,2	1,12	1,09	1,1	$> 0,5$
Коефіцієнт залежності підприємства від довгострокових зобов'язань	0,39	0,41	0,44	0,42	Падіння
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,22	0,32	0,47	0,39	$\geq 0,5$

Отже, для підвищення рівня фінансової безпеки на підприємстві, необхідна розробка її стратегії. Даному питанню приділена увага вчених Судакової О.І., Ареф'єв В.О., Храпкіна В.В. та Семенова Г.А. Наведені автори визначають стратегію фінансової безпеки за такими складовими: стратегічний аналіз, стратегічне планування, контролінг, бюджетування і аудит.

Семенов Г.А. та Ареф'єв В.О. в своїх дослідженнях наголошують на тому, що стратегія забезпечення фінансової безпеки підприємства, як правило, складається з двох частин:

- 1) продуманих цілеспрямованих дій;
- 2) реакції на непередбачений розвиток подій.

Храпкіна В.В. пропонує визначення етапів вибору стратегії підприємства. Наголошує на тому, що при виборі стратегії підприємства, його менеджери та керівники мають визначити на основі яких принципів, якими методами та інструментами вони будуть користуватись при її реалізації. Також автор розробляє концепцію стратегії виводу підприємства в зону безпечного функціонування.

На нашу думку при розробці стратегії забезпечення фінансової безпеки підприємства необхідно враховувати велику кількість різноманітних та взаємопов'язаних між собою факторів. Проте проблемою в цьому випадку є те, що ці взаємозв'язки є нечіткі і не всі фактори є очевидними. Оскільки ситуація в країні постійно змінюється, багато факторів не вимірювані і тому лишаються невідомими, керівники підприємств змушені діяти в умовах браку і невірогідності поточної

інформації.

У зв'язку з цим виникає проблема створення методичних рекомендацій щодо розробки стратегії забезпечення фінансової безпеки підприємства. У загальному вигляді ці методичні рекомендації подані на рис.1. На першому етапі визначаються місія та довгострокова мета щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Другий етап включає процедури встановлення загальних і стратегічних цілей фінансової безпеки підприємства.

Цілі повинні бути конкретними, визначені в часі, мати кількісне або якісне вираження, і поставлені перед кожним структурним підрозділом підприємства. Якщо для якихось підрозділів не вдається сформулювати конкретні цілі, що відповідають загальним цілям підприємства, необхідно порушувати питання щодо доцільності функціонування цього підрозділу.

Третій етап – аналіз зовнішнього середовища. До основних питань, на яких необхідно зосередити увагу відносяться виявлення факторів зовнішнього середовища, що впливають на фінансову безпеку підприємства, динаміку таких факторів та визначення можливих напрямів впливу зовнішнього середовища на досягнення загальних цілей підприємства щодо забезпечення фінансової безпеки.

На четвертому етапі стратегії забезпечення фінансової безпеки проводиться аналіз наявного стану фінансової безпеки на підприємстві, та можливість досягнення загальних поставлених цілей.

Значення цих параметрів беруться з бази даних системи поточного управління підприємством.

На п'ятому етапі проводиться діагностика, тобто проводиться порівняння фактичних значень факторів, що впливають на фінансову безпеку, з запланованими. Якщо фактичні та заплановані показники факторів не співпадають, то необхідно провести оцінку прогнозування та формування сценаріїв забезпечення фінансової безпеки на підприємстві, яка виконується на шостому етапі стратегічного планування.

На сьомому етапі проводиться визначення необхідності управління фінансовою безпекою на підприємстві. На восьмому етапі здійснюється перевірка відповідності розвитку ситуації бажаному напрямку. Якщо він іде в іншому напрямку, то необхідно управління ситуацією.

Дев'ятий етап передбачає вибір варіанта управлінських дій, які визначаються завдання управління. Після здійснення всіх попередніх етапів на одинадцятому здійснюється вибір стратегії забезпечення фінансової безпеки підприємства. Останнім етапом стратегічного планування є розробка стратегічного плану і програм його реалізації, аналіз оперативної інформації про об'єкт спостереження.

Таке стратегічне планування має забезпечити якнайвищий рівень фінансової безпеки на підприємстві. Але для визначення того, чи достатній рівень фінансової безпеки нині на підприємстві в літературі використовують кілька методів.

До них відносять такі: індикаторний, ресурсно-функціональний, за критерієм мінімізації сукупного збитку, який наноситься безпеці, за критерієм достатності оборотних коштів для здійснення господарської діяльності. Індикаторний метод виділяє п'ять станів фінансової безпеки підприємства, який визначається з фінансової стійкості підприємства:

1) абсолютна фінансова стійкість та абсолютна фінансова безпека – підприємству достатньо власних оборотних засобів для функціонування;

2) нормальна фінансова стійкість та нормальна фінансова безпека – підприємству практично достатньо власних оборотних засобів;

3) нестійкий фінансовий стан і нестійкий рівень безпеки – підприємству недостатньо власних оборотних засобів, також воно залучає середньострокові та довгострокові позики і кредити;

Рис. 1. Структурна схема методичних рекомендацій щодо розробки стратегії забезпечення фінансової безпеки підприємства

4) критичний фінансовий стан і критичний рівень безпеки – підприємство окрім середньострокових та довгострокових позик і кредитів, залучає короткострокові;

5) кризовий фінансовий стан і кризовий рівень безпеки – підприємство не може забезпечити фінансування своєї діяльності ані власними, ані залученими засобами.

Отже, фінансова безпека підприємства може знаходитись у п'яти основних станах: абсолютна фінансова безпека, нормальна фінансова безпека, нестійкий рівень безпеки, критичний рівень безпеки, кризовий рівень безпеки, а також у перехідному між зазначеними станами.

Під впливом певних заходів ситуація щодо фінансової безпеки на підприємстві може змінюватись. Можливі напрями цих змін автором запропоновано представляти у вигляді сітки станів фінансової безпеки підприємства (рис. 2).

У наведеній сітці точка $\Phi Б_1$ означає нормальну фінансову безпеку підприємства; $\Phi Б_2$ - нестійкий рівень фінансової безпеки; $\Phi Б_3$ - критичний рівень фінансової безпеки; $\Phi Б_4$ – кризовий рівень фінансової безпеки; АФБ – абсолютна фінансова безпека підприємства. Квадрати I,III,VII,IX означають відповідні визначеним точкам зони стану фінансової безпеки, в той час як квадрати II,IV,VI,VIII є зонами перехідних станів.

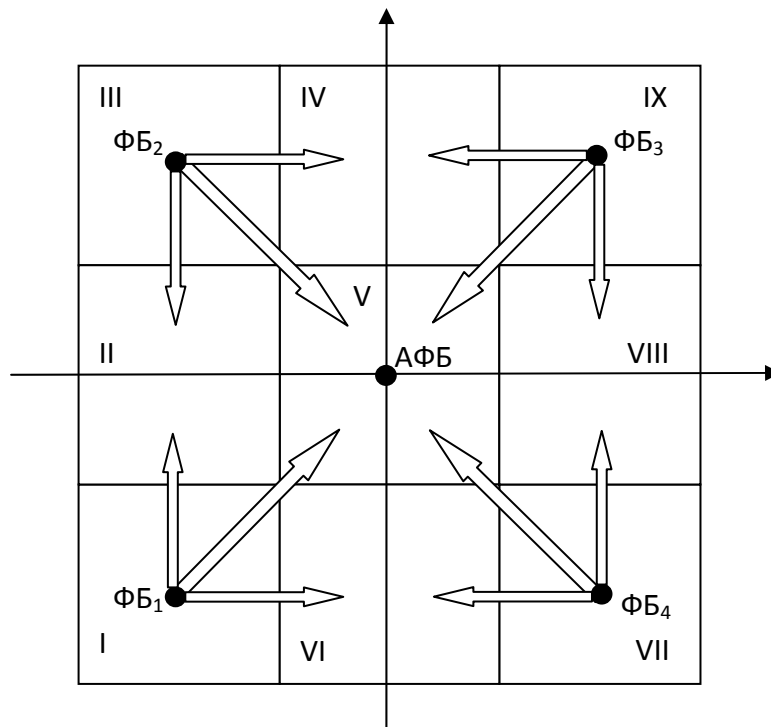

Рис. 2 Сітка станів фінансової безпеки підприємства

Розглянемо можливі напрями розвитку подій при переході з одного квадрату в інший:

$I \rightarrow II$ – цей перехід можливий за умови неефективного управління фінансовою безпекою підприємства і означає перехід нормального стану фінансової безпеки в нестійкий стан;

$I \rightarrow IV$ – перехід може означати відсутність управління та контролю фінансової безпеки;

$I \rightarrow V$ – даний перехід показує позитивні зміни щодо фінансової безпеки, що досягаються завдяки ефективному управлінню або попередження причин погіршення стану фінансової безпеки;

$III \rightarrow II$ – означає, що запроваджені певні заходи щодо покращення стану фінансової безпеки;

III → VI – означає негативну динаміку факторів, що характеризують рівень фінансової безпеки підприємства;

III → V – перехід може означати запровадження ефективних заходів для підвищення рівня фінансової безпеки або попередження причин погіршення стану фінансової безпеки;

IX → VI – даний перехід означає, що рівень фінансової безпеки дещо покращився, але залишається на нестійкому рівні, чому сприяє не значне покращення фінансової стійкості підприємства;

IX → VIII – цей перехід означає, що на підприємстві кризовий стан фінансової стійкості, що означає не спроможність підприємства забезпечити фінансування своєї діяльності ні за рахунок власних коштів, ні за рахунок позикових. Отже, підприємство має кризовий стан фінансової безпеки;

IX → V – перехід означає різку зміну фінансової безпеки в позитивну сторону, чому може сприяти розробка нового стратегічного плану по забезпеченню фінансової безпеки підприємства;

VII → VIII - даний перехід означає, що рівень фінансової безпеки дещо покращився, але залишається на нестійкому рівні, чому сприяє не значне покращення фінансової стійкості підприємства і підприємство все ще знаходиться в критичному стані фінансової безпеки;

VII → IV – означає перехід стану фінансової безпеки підприємства до нормального стану, що є позитивною зміною для будь-якого підприємства;

VII → V - перехід означає різку зміну фінансової безпеки в позитивну сторону, чому може сприяти розробка нового стратегічного плану по забезпеченню фінансової безпеки підприємства або організація ефективного управління фінансовою безпекою підприємства.

Отже, для спрямування переходу фінансової безпеки з одного стану в інший, необхідно запроваджувати окремі заходи, що дозволяють рухатись в необхідному напрямку.

Запровадження заходів щодо забезпечення певного рівня фінансової безпеки підприємства багато в чому залежить від виконавців, якими на підприємстві виступають працівники або при наявності відділ фінансової безпеки підприємства.

Висновки. На основі проведеного аналізу виявлено, що необхідною умовою успішного функціонування підприємства є постійна розробка методів адаптації фінансової стратегії підприємств до умов зовнішнього середовища, яке є несприятливим в теперішній час для покращення фінансової безпеки підприємств.

Керівництву підприємства за допомогою методів фінансового аналізу необхідно виявляти слабкі сторони в управлінні фінансовою безпекою підприємств, та розробляти стратегію з урахуванням методів їх усунення. Але, через недосконалість системи вимірювання та неможливість вимірювання певних факторів, які впливають на фінансову безпеку, визначено необхідність формування методичних рекомендацій щодо розробки стратегії забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Для визначення рівня фінансової безпеки розроблено сітку станів фінансової безпеки підприємства на основі індикаторного методу визначення рівня фінансової безпеки підприємства. Запропонований підхід до визначення рівня фінансової безпеки підприємства та методичні рекомендації щодо розробки стратегії забезпечення фінансової безпеки підприємства дозволить керівництву вчасно та правильно реагувати на негативні явища, що саме і впливають на фінансову безпеку підприємства. Подальші дослідження будуть спрямовані на розробку конкретних заходів, що дозволять підприємству досягти рівня абсолютної фінансової безпеки.

Література

1. Ареф'єв В.О. Стратегія забезпечення фінансової безпеки підприємства як запорука його ефективного та стабільного функціонування / В.О. Ареф'єв // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. - № 29. – С. 65-68.
2. Ганущак Т.В. Умови забезпечення фінансової безпеки підприємств / Т.В. Ганущак // Наука й економіка. – 2009. – №1(13). – С. 7 – 13.
3. Демченко І.В. Стратегічне управління фінансовою безпекою суб'єкта господарювання: режим росту до документу: <http://www.nbuu.gov.ua>
4. Єрмошенко М.М., Горячева К.С., Ашуєв А.М. Економічні та організаційні засади забезпечення фінансової безпеки підприємства: Препринт наукової доповіді / За наук. Ред. д.е.н, проф. М.М. Єрмошенка – К.: Національна академія управління, 2005. – 78 с.
5. Комарницький І. М. Сутність та шляхи забезпечення фінансової безпеки держави/ І. М.Комарницький, І. А. Франів, Б. М. Комарницький // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2010. - 2(49). – С. 22-28.
6. Кульпінський, С. Роль фінансової безпеки України в поглибленні інтеграційних стосунків з європейськими краї [Текст] / С.Кульпінський // Фінансова консультація . – 2000. – № 5. – С. 34–38.
7. Лепейко Т.І. Методологічний підхід до антикризового менеджменту машинобудівного підприємства / Т.І.Лепейко, О.М.Миронова // Економіка розвитку. - №4(40). – 2006. – С. 49-52.
8. Мартиненко М.М. Стратегічний менеджмент : підручник для студентів вузів / М.М.Мартиненко, І.А. Ігнатієва. – К. : Каравела, 2006. – 319 с.
9. Офіційний сайт Державного комітету статистики України: Режим доступу до документа: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Пономаренко О.Е. Аналіз рівня фінансової безпеки промислових підприємств у контексті удосконалення стратегії її забезпечення / О.Е. Пономаренко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. - № 29. – С. 169-173.
11. Саєнко М.Г. Стратегія підприємства: Підручник. – Тернопіль: «Економічна думка». – 2006. – 390 с.
12. Судакова О.І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства / О.І.Судакова // Економічний простір. – 2008. – № 9. – С. 140-148.
13. Фоменко А. В. Фінансова безпека підприємства: адаптація поняття до сучасних умов розвитку економіко-правової держави / А.В.Фоменко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. - № 29. – С. 182-184.
14. Шемаєва Л.Г. Методика синтезу стратегії соціально-економічного розвитку підприємства / Л.Г.Шемаєва, В.М.Логвін // Економіка розвитку. - №4(40). – 2006. – С. 52-54.
15. Шталь Т. В. Дослідження становлення теорії стратегії / Т.В.Шталь // Вісник Донецького Національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – № 3 (39). – 2008. – С. 163-169.

Summary. On the basis of the analysis of the statistical information the estimation of level of financial safety of industrial organizations of Ukraine has been conducted. On the basis of the literature it is developed a technique of development of strategy of provision of financial safety of the enterprise. It is developed a grid of conditions of financial safety of the enterprise. Conclusions are generated.

Keywords: financial safety, level of financial safety, enterprise strategy, strategy of provision of financial safety.

Стаття надійшла до редакції 8.11.2011